

ONA TILI MASHG‘ULOTLARIDA O‘QUVCHILARGA SO‘ZLARNI O‘RGATISH USULLARI

R. L. Xayrullayeva

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab o‘quvchilarining ona tili mashg‘ulotlarida so‘zni tushunish, mazmunini anglash, to‘g‘ri qo‘llash yo‘llari ko‘rsatilgan. O‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirish orqali dunyoqarashini kengaytirish usullari haqida ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: so‘z, so‘z ma‘nosi, o‘quvchi lug‘ati, so‘zlar sinonimiyasi, so‘zlar antonimiyasi, so‘zlarning ma‘no qirralari, so‘zning kinoyali ma‘nosini, frazeologik birliklar, so‘zlarning ko‘p ma‘noligi, ko‘chma ma‘no, obrazli so‘zlar, so‘zlarning majoziy ma‘nosi, matn, maqol matni.

ABSTRACT

This article shows the ways of understanding the word, understanding its meaning and correct use in the native language of schoolchildren. provides information on ways to expand the worldview of students by increasing vocabulary.

Keywords: word, word meaning, reader's dictionary, synonymy of words, antonymy of words, semantic aspects of words, sarcastic meaning of words, phraseological units, polysemy of words, figurative meaning, figurative words, figurative meaning of words, text, proverb text

KIRISH

O‘quvchilar lug‘atini va nutqini boyitishda eng ishonarli manba badiiy asarlar hisoblanadi. O‘qish darslarida o‘quvchilar Oybek, H.Olimjon, M.Shayxzoda, G‘.G‘ulom, H. Hakimzoda, Zulfiya, Uyg‘un, A. Qahhor, P.Mo‘min, Q.Muhammadiy, Sh.Sa‘dulla, Z.Diyor kabi ko‘pgina so‘z ustalarining asarlarini o‘qiydilar. O‘zbek tilining yuksak badiiy obrazlar yordamida o‘zlashtiradilar. O‘qish darsida bolalar lug‘ati ma‘lum mavzularga oid so‘zlar hisobiga ham boyiydi. Ular lug‘atiga axloqiy tushunchalarni ifodalovchi yoqimtoy, shirinso‘z, mehribon, haqqoniy, botir, mard, jasur, mehnatsevar kabi ko‘pgina so‘zlar qo‘shiladi. Matn ustida ishlash jarayonida ko‘p ma‘noli so‘zlar, sinonimlar, ko‘chma ma‘noda ishlatiladigan so‘zlarni ba‘zi frazeologik birikmalarni bilib oladilar.

Bolalar mustaqil o‘qishga o‘rganganlaridan keyin ular lug‘atiga kitob, gazeta yordamida ham boyiydi, tartibga tushadi.

Bulardan tashqari kinofilm va televizor eshittirishlarining matnlari, o‘quvchi va boshqa maktab hamda maktabdan tashqari muassasalar xodimlarining nutqlari ham o‘quvchilar lug‘atini boyitish va takomillashtirish manbalari hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Leksikologiya –so‘z haqidagi ilm, grammatika-so‘z shakllari o‘zgarishi va ularning gapda bog‘lanishi haqidagi ilm. O‘quvchilarning lug‘at zahirasi qanchalik boy bo‘lsa, nutqi shunchalik rivojlangan bo‘ladi”. Nutq o‘stirish gap qurilishi va uning tarkibini tashkil etgan lug‘at ustida ishlash bilan o‘zaro bog‘liq. Professor N.Mahmudov: “Nutqning ta’sir quvvati, tegishli axborotni tinglovchiga tugal va qulay, “yuqumli” tarzda yetkazish imkoniyati muhim kommunikativ sifatlardan bo‘lmish so‘z boyligiga bog‘liq.

Maktabda lug‘at ustida ishlash metodikasi to‘rt asosiy yo‘nalishni ko‘zda tutadi:

1.O‘quvchilar lug‘atini boyitish, ya’ni yangi so‘zlarni, shuningdek, bolalar lug‘atida bo‘lgan ayrim so‘zlarning yangi ma’nolarini o‘zlashtirish. Ona tilining lug‘at boyligini bilib olish uchun o‘quvchi o‘z lug‘atiga har kuni 8-10 ta yangi so‘zni, shu jumladan, ona tili darslarida 4-6 so‘zni qo‘shishi, ya’ni shu so‘zlar ma’nosini o‘zlashtirishi lozim.

2. O‘quvchilar lug‘atiga aniqlik kiritish. Bu ichiga quyidagilarni oladi: 1) o‘quvchi puxta o‘zlashtirmagan so‘zlarning ma’nosini to‘liq o‘zlashtirish, ya’ni shu so‘zlarni matnga kiritish, ma’nosi yaqin so‘zlarga qiyoslash, antonim tanlash yo‘llari bilan ularning ma’nosiga aniqlik kiritish; 2) so‘zning kinoyali ma’nosini, ko‘p ma’noli so‘zlarni o‘zlashtirish; 3) so‘zlarning sinonimlarini, sinonim so‘zlarning ma’no qirralarini o‘zlashtirish; 4) ayrim frazeologik birliklarning ma’nosini o‘zlashtirish.

3. Lug‘atni faollashtirish, ya’ni o‘quvchilar ma’nosini turshunadigan, ammo o‘z nutq faoliyatida ishlatmaydigan nafaol lug‘atidagi so‘zlarni faol lug‘atiga o‘tkazish. Buning uchun shu so‘zlar ishtirokida so‘z birikmasi va gaplar tuziladi, ular o‘qiganlarni qayta hikoyalash, suhbat, bayon va inshoda ishlatiladi.

4. Adabiy tilda ishlatilmaydiga so‘zlarni o‘quvchilar faol lug‘atidan nafaol lug‘atiga o‘tkazish. Bunday so‘zlarga bolalarning nutq muhiti ta’sirida o‘zlashib qolgan adabiy til me’yoriga kirmaydigan, ayrim adabiy asar va so‘zlashuv tilida qo‘llanadigan sodda so‘z va iboralar, sheva va ijtimoiy guruhga oid so‘zlar kiradi. Adabiy til me’yori degan

tushunchani o'zlashtirgach, o'quvchilar yuqorida izohlangan so'zlar o'rniga adabiy tildagi so'zlardan foydalana boshlaydilar. Adabiy tilga oid malakalari mustahkamlangan sayin shevaga, jargonga oid so'zlar, so'zlashuv tilida ishlatiladigan sodda so'z va iboralar o'quvchilarning faol lug'atidan chiqib keta boshlaydi.

Lug'atni boyitishda turli lug'atlar juda foydali qo'llanmadir. Boshlang'ich sinflar uchun " Imlo lug'ati " mavjud. O'qituvchi ma'lumot uchun ham, material tanlash uchun ham turli lug'atlardan (o'zbek tilini sinonimlar, antonimlar, frazeologik lug'atlardan, turli terminologik lug'atlardan) muvofaqqiyatli foydalanadi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchini so'z boyligini oshirish maqsadida tarkib topgan mashqlarda dastlab so'zning ma'nosini tushuntirish ko'zda tutiladi.

So'zning ma'nosini tushuntirish o'quvchining lug'atini boyitadi, nutqini o'tiradi. Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan fanlarning atamalari ham tushuntirilishi lozim bo'lgan so'zlar qatoriga kiritiladi. Atamalarning ma'nosini tushuntirish mazkur so'z anglatgan tushunchani yaxshi fahmlab olishga yordam beradi. Masalan, predmet atamasining ma'nosini tushuntirish bilan o'quvchilar predmet keng ma'noda qo'llanishini, tabiatdagi barcha narsa, hodisa, tushunchalar, predmet deyilishini bilib oladilar. Bu ot, sifat, son, fe'l kabi atamalarni tez fahmlab olishda ularga yordam beradi.

So'zning ma'nosini tushuntirish juda kam vaqt olishi va darsning asosiy mavzusidan o'quvchilar diqqatini chalg'itmasligi kerak. Buning uchun o'qituvchi har bir darga tayyorlanish jarayonida ma'nosi tushuntirilishi lozim bo'lgan so'zlarni, uni tushuntirishning eng qulay usullarini va darsning qaysi o'rnida tushuntirishni belgilab oladi.

O'qish soddaxonligi kitoblardagi matnlarda birinchi marta uchragan, bolalar ma'nosini bilmaydigan ayrim so'zlar matnni o'qishdan oldin tushuntiriladi.

Matnni o'qish jarayonida so'z ma'nosini tushuntirishga chek qo'yish kerak. Agar biror so'zni matnni o'qish jarayonida tushuntirish zaruriyati tug'alsa, matn mazmunidan o'quvchilar diqqatni chalg'itmagan holda shu so'z ma'nosi qisqacha tushuntiriladi.

Ko'chma ma'noda ishlatilgan obrazli so'zlar va badiiy nutq oborotlari badiiy matn o'qilgandan keyin tushuntiriladi, hunki ularning ma'nosi matn mazmunidan, kontekstdan yaxshi tushuniladi. Ayniqsa, masallar o'qilganda, undagi allegorik, ko'chma ma'noda ishlatiladigan so'zlarni asarni o'qishdan oldin yoki o'qish jarayonida tushuntirib bo'lmaydi.

Metodikada so'zlarni tushuntirishning quyidagi usullaridan foydalaniladi:

1. Soʻzni konteks asosida tushuntirish. Bunda oʻquvchilar tushunmaydigan soʻz ularga tushunarli soʻzlar qoʻllangan gap (yoki matn) yordamida tushuntiriladi.

2. Soʻz maʼnosi lugʼatdan va oʻqish kitoblarida matn ostida berilgan izohdan foydalanib tushuntirish. Bunda oʻquvchilarni izohdan mustaqil foydalanib, soʻz maʼnosini mustaqil tushunib olishga oʻrgatish muhim ahamiyatga ega.

3. Soʻz maʼnosini shu soʻzning maʼnodoshi yordamida tushuntirish. Masalan, sabo-shabada, mudofaa-himoya, sozanda- musiqachi, diyor-vatan, inshoot-bino, samo-osmon kabi. Soʻzni sinonim tanlash bilan tushuntirganda, shu soʻzning stilistik (uslubiy) ahamiyatini ham koʻrsatish zarur.

4. Tanish boʻlmagan soʻz bilan ifodalangan tushunchani tanish boʻlgan soʻz bilan ifodalangan tushunchaga (uning antonimiga) taqqoslash orqali tushuntirish. Masalan, ishchan tushunchasini dangasa tushunchasiga, rostgoʻy soʻzini yolgʻonchi soʻziga taqqoslab tushuntirish mumkin. Koʻchma maʼnoda ishlatilgan soʻz va soʻz birikmalari, tasviriy vositalar, maqollar ham taqqoslash usulidan foydalanib tushuntiriladi.

5. Soʻzni oʻziga yaqin tushuncha bilan, yaʼni boshqacha ifoda etish bilan tushuntirish. Bunda tushuntirilgan soʻzning izohi qisqa va aniq boʻlishi kerak. Masalan, oʻzboshimchalik – oʻz xohishicha ish tutish, ishni oʻzi xohlaganicha bajarish; mutaxassis-biror hunar egasi; shunqor-uzoq uchadigan koʻzi oʻtkir qush; mesh-mol terisidan tikilgan idish; guldun-gul solib qoʻyiladigan idish va boshq.

Baʼzi soʻzlar ularning vazifasini izohlash orqali tushuntiriladi. Masalan, kombayn – bir vaqtning oʻzida donni oʻradigan, yanchadigan, tozalaydigan qishloq xoʻjalik mashinasi; ekskavator- bir vaqtni oʻzida yerni qazib, tuproqni yuk mashinasiga ortadigan mashina; aeradrom-samolyotlar turadigan, uchib keladigan yoki kelib qoʻnadigan joy va hok.

6. Soʻzni predmetning asosiy belgisini izohlash orqali tushuntirish. Masalan: suvsiz joyda oʻsadiga ninasimon, tikanli oʻsimlik; akula- okeanlarda yashaydigan juda katta yirtqich baliq va boshq.

7. Axloqiy, mavhum tushunchalarni ifoda etuvchi soʻzlarning maʼnosini misollar yordamida tushuntirish. Buning uchun oʻquvchilar oʻrgangan badiiy asardan axloqiy fazilatga ega boʻlgan asar qahramoning qilgan ishlari tahlil qilinadi.

Xulosa qilib aytganda soʻz maʼnosini tushuntirish ustida ishlash oʻquvchilar lugʼatini boyitadi, nutqini ravonlashtiradi. Soʻz maʼnosini tushuntirganda soʻzlarning shakl va maʼno munosabatiga koʻra turlari yuzasidan yondashilganda maqsadga muvofiq boʻladi deb oʻylaymiz.

Masalan:

Ma'nodosh so'zlar (sinonimlar) talaffuzi yozilishi har xil bo'lgan bir umumiy tushuncha (ma'no) ifodalaydigan so'zlardir. Sinonimlar bir-biridan qo'shimcha ma'no qirradi, emotsional bo'yog'i, qo'llanishi jihatidan o'zaro farqlanadi. Katta, ulug', buyuk, zo'r, azim, ulkan, bahaybat, haybatli, yirik, gigant sinonimik qatorini tashkil qilgan so'zlardan katta so'zi keng tushunchani anglatib, aniq tushunchaga nisbatan ham, mavhum tushunchaga nisbatan ham ishlatilaveradi. Ulug', buyuk, zo'r, azim, ulkan so'zlari hajmi ancha katta bo'lgan narsalarga, bahaybat, haybatli, so'zlari esa o'lchovi juda katta bo'lgan narsalarga nisbatan ishlatiladi. Yirik kam ishlatiladi. Gigant kitobiy uslubga xos bo'lib, asosan joy qurilishga nisbatan qo'llanadi.

Sinonimlar tilni leksik tomondan boyitadi, shuning uchun badiiy so'zlar bilan ishlatish juda muhim. Kishi lug'atida sinonim so'zlar qancha ko'p bo'lsa, uning til ifodaliligi shuncha ortadi.

O'zbek tili- sinonimlarga boy til. "O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati" da katta so'zining 11 ta, marta so'zining 13 ta ma'nosi berilgan.

Boshlang'ich sinflarda sinonimlar haqida nazariy ma'lumot berilmaydi, ammo sinonimlar haqidagi tushuncha amliy mashq yordamida shakllantiriladi. Sinonimlar bilan ishlash elementar tarzda 1-sinfdan boshlanadi: o'quvchilar berilgan so'zning sinonimini topishga, boshqacha qilib qanday aytish mumkinligini tushuntirishga, 2-3-sinflarda esa berilgan so'zning ikki- uchta sinonimini topib aytishga o'rgatiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchining so'z boyligini oshirish maqsadida ma'nodosh so'zlarga oid quyidagicha mashqlar ishlatiladi:

1. Berilgan ma'nodosh so'zlarni guruhlash. Bunda bir so'z turkumiga oid ikki sinonimik qatordagi so'zlarichiga bir-ikkita boshqa so'z kiritib beriladi. O'quvchilar sinonimlarni ikki guruhga ajratib aytadilar. Buning uchun so'zlar quyidagicha berilishi mumkin: vatan, maqsad, diyor, niyat, mamlakat, murod, yurt.

2. Berilgan so'zga sinonim tanlash. O'qituvchi o'nganda osmon, sifatni o'nganda mazali, fe'lni o'nganda ko'nikmoq so'zlarini aytadi. O'quvchilar so'zlarga sinonim tanlaydilar: osmon-ko'k, samo, falak; mazali- lazziqli, lazziqli, totli; ko'nikmoq- o'rganmoq, odatlanmoq, odat qilmoq.

3. Tushib qolgan sinonim so'zlarni o'z o'rniga qo'yib, matnni ko'chirish. Bunda yozilishi kerak bo'lgan sinonim so'zlar ro'yxati tekshirish uchun beriladi. O'quvchilar sinonimlarni o'rniga qo'yib, ularni qo'llanishidagi farqni tushuntiradilar.

4. Ma'nodosh so'zlardan mosini qo'yib gaplarni ko'chirish. Buning uchun sinonim so'zlar qavs ichida beriladi, o'quvchi gapning, mazmuniga mosini tanlab gapni ko'chiradi: Daryo suvini (bahor, ko'klam) toshirar, odam qadrini (mehnat, ish) oshirar. Oltin (o't, olov, alanga) da, odam (ish, mehnat) da bilinadi. Birlashgan (yov, dushman) ni qaytarar.

5. Sinonim soʻzlar qatoridan foydalanib didaktik material tuzish va u bilan mashq ishlash. Buning uchun toʻrtta sinonimik qatordagi soʻzlar tanlanadi va 16 katakka aralsh joylashtiriladi. Oʻqituvchi shu katakchalardagi bir soʻzni aytadi. Masalan, chiroyli. Oʻquvchilar shu soʻzga yaqin maʼnoli soʻz (sinonim)ni katakchalardan topib aytadilar: goʻzal, dilbar, sohibjamol, husndor.

Sinonim soʻzlar qatori bilan soʻz birikmasi tuzadilar: chiroyli shahar, goʻzal manzara, sohibjamol malika va hok.

Xuddi shu tariqa faoliyat jarayonida zid maʼnoli soʻzlar ustida ishlashda ham oʻquvchilarning soʻz boyligini oshirishga erishish mumkin.

Qarama –qarshi, zid maʼno bildiradigan soʻzlar zid maʼnoli soʻzlar (antonimlar) deyiladi. Antonimlar belgi bildiradigan soʻzlarda koʻp uchraydi. Antonimik munosabat soʻz bilan frazeologik birlik (ibora) orasida ham boʻladi. (yalqov-yuragida oʻti bor kabi).

Boshlangʻich sinf oʻquvchilari antonimlar bilan amaliy tanishtiriladi. Antonimlar ustida ishlash matndan antonimni topishdan boshlanadi, keyin maxsus mashqlar ishlatiladi:

1. Berilgan soʻzlarga antonim tanlash. Ot soʻz turkumini oʻtganda : azob..., doʻstlik-..., oq-..., yoshlik-...; sifat oʻz turkumini oʻtganda: dangasa- ..., anqov-..., rostgoʻy- ..., dono-..., kasal-...; feʼlni oʻtganda: kasallandi- ..., yondi-..., boshladi-... kabi beriladi. Oʻquvchilar berilgan otga rohat, dushmanlik, qora, qarilik; sifatga mehnatkash, hushyor, yolgʻonchi, nodon, sogʻ; feʼlga sogʻ aydi, oʻchdi, tugatdi, antonimlarini tanlab, jufti bilan yozadilar.

2. Zid maʼnoli soʻzlarni qatnashtirib gaplar tuzish. Buning uchun oʻqituvchi antonym tanlab gap tuzish uchun soʻz beradi, oʻquvchilar berilgan soʻzga antonym tanlaydilar va ularni qatnashtirib gaplar tuzadilar.

3. Berilgan gapga antonim topib qoʻyish. Oʻqituvchi “Toʻgʻri odam ... soʻzdan or qilur. Yosh kelsa ishga, ...kelsa oshga. Yaxshi gap-moy, ... gap-loy. Gapni oz soʻzla, ishni ... koʻzla” kabi gaplar beradi, oʻquvchilar gap mazmuniga mos antonim topib, gapni oʻqiydilar (yoki yozadilar).

Oʻquvchilar lugʻatini maʼnodosh va zid maʼnoli soʻzlar bilan boyitish oʻz fikrini aniq, ravon va ifodali bayon etishga yordam beradi.

Koʻp maʼnoli va shakldosh soʻzlar ustida ishlash jarayoni va boshlangʻich sinf oʻquvchilariga ushbu soʻzlarni turli xil misollar bilan anglatish ham, oʻquvchi soʻz zahirasi boyib borishiga samarali natija koʻrsatadi. Oʻquvchilarga koʻp maʼnoli soʻzlar koʻp uchrab turadi, ammo ular koʻp maʼnoli soʻz ekanini tushunib yetmaydilar.

O'qituvchi badiiy asar ustida ishlash jarayonida o'quvchilarni ko'chma ma'nodagi so'zlar bilan tanishtirish orqali ayrim so'zlar ko'p ma'noda ishlatilishini tushuntirib boradi. Shu bilan birga, maxsus mashqlar ham ishlatiladi:

1. So'zlarning so'z birikmasidagi ma'nosini qiyoslash : soat yurdi, poezd yurdi, ukam yurdi; tosh yo'l, tosh yurak; kumush qoshiq, kumush osmon, kumush qish.

2. Gaplarni o'qib, ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosini aytish: Bu yil **yo**z issiq bo'ladi. Sen o'rtog'ingga xat **yo**z.

Boshlang'ich sinflarda ko'p ma'noli va shakldosh (omonim) so'zlar yuzasidan nazariy ma'lumot berilmaydi, bunday tushunchalarni shakllantirishga tayyorgarlik ko'riladi, xolos.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O'quvchilar nutqini boyitishda maqollar katta ahamiyat kasb etadi. Maqollar o'qish uchun ham, suhbat uchun ham, hikoya tuzish uchun ham, grammatik tahlil va yozuv uchun ham juda qulay materialdir. Ular ixcham, sarmazmun va ta'sirchan bo'ladi; maqollar o'quvchining badiiy didini o'stiradi, nutqqa e'tibor bilan qarashga, to'g'ri, mantiqiy fikrlashga o'rgatadi, estetik tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Boshlang'ich sinf o'quv darsliklarida mavzuga bog'liq holda, o'zbek tili darsliklarida esa mashq matnlari ichida xilma-xil mavzularda juda ko'p maqollar berildi. O'quvchilar maqollarni o'qib, o'qilgan asarning axloqiy muammosi bilan, hayotiy sharoit bilan bog'laydilar, ularning majoziy mazmunini, ayrim so'z va iboralar bilan tushuntiradilar. Natijada o'rni bilan maqollardan foydalana boshlaydilar.

Maqollar o'qilgan asarning xulosasi sifatida ishlatilib, ko'pgina asarlarning mazmunini tushunib olishga yordam beradi. Masalan, "Ovchi, Ko'kcha va Dono" (4-sinf) ertagining xulosasi sifatida "Bilrashgan o'zar, birlashmagan to'zar", "Do'slar ahil bo'lsa, ish oson bo'lur", "Ahillikda hikmat ko'p", "Birlashgan kuch yengilmas" maqollari; "Odobli bo'lish osonmi?" (A.Obidjon) asaridan so'ng

"Odob-kishining ziynati", "Odobli bola-elga manzur", "Ilmning kattasi-odob", "Aql yoshdan, odob boshdan" maqollari beriladiki, bular shu asar mazmunining mag'zini ochib beradi. O'quvchilar maqollarni yoqtiradilar, shuning uchun ham maqollar bilar berilgan topshiriqlarni jon-dildan bajaradilar. O'qituvchi shularni hisobga olib, maqollar bilan xilma-xil mashqlar ishlatish orqali o'quvchilarga so'zlarning majoziy ma'nosini, ko'p ma'no ifodalashini amaliy singdirib borishlari mumkin.

Maqollar yordamida o'rgangan bilim va tushunchalarni mustahkamlash maqsadida takrorlash mashqlarining berilishi ham maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Dastlab maqollar yordamida soʻzlarning shakl va maʼno munosabatiga koʻra turlari oʻrgatib borilib, keyingi mashgʻulotlarda maqol tarkibidagi soʻzlardan bir-ikkitasini rasmlarda ifodalash va ushbu rasm orqali maqolni toʻliq shaklini toʻgʻri hosil qilishni ogʻzaki va yozma mashq qilinadi. Ishlash jarayoni oʻquvchi maqolning didaktik ahamiyatini eslash orqali, tafakkur qilishi oshadi va maqolda keltirilgan soʻzlarni endi yanada mustahkam oʻzlashtiradi. Endi maqolda hukm surayotgan chuqur maʼno-mohiyat hamda maqolda ishlatilayotgan soʻzlar orqali soʻzlarning shakli va maʼnosiga koʻra turlari mavzusi haqidagi bilimlari tobora mustahkamlanadi. Bu esa mavzuni oʻzlashtirishni, oʻquvchiga soʻz aytib, yoki soʻzlarni doskaga yozib farqlab tushuntirishdan koʻra osonlashtiradi hamda yaxshi, tez natija koʻrsatadi. Masalan:

1. Dehqon boʻlsang, roshida boʻl,
Choʻpon boʻlsang - qoshida.
2. Bugʻdoy eksang, kuzda ek,
Yaxshi haydab, boʻzga ek. (bugʻdoy hamda kuz fasli ifodali rasmlar bilan)
3. Dehqon boʻlsang, roshida boʻl,
Sipoh boʻlsang – boshida. (dehqon va sipoh rasmi bilan)
4. Joʻxori changda bitar,
Tariq – balchiqda. (joʻxori va tariq rasmi bilan)
5. Paxtaga soya ham kerak emas, hamsoya ham. (gʻoʻza va biror jismning faqat soyasini ifodalayotgan rasm bilan)
6. Sen yerni yer qilsang,
Yer seni sher qiladi. (yer va sher rasmlari bilan)
7. Toshsiz togʻ boʻlmas,
Koʻchatsiz bogʻ (tosh va koʻchat rasmlari bilan)
8. Urugʻ eksang namga ek,
Namga ekmasang, tomga ek. (urugʻ va tom rasmi bilan)
9. Chumchuqdan qoʻrqqan, tariq ekmas. (chumchuq va tariq rasmi bn)
10. Shaftolidan bogʻ qilma,
Echkidan – mol (shaftoli va echki rasmlari bilan)

XULOSA

Yuqorida maqollar dehqonchilikka oid maqollar boʻlib oʻquvchini aynan shu sohadagi dunyoqarashi va leksik boyligini oshirishga xizmat qiladi. Biz ushbu mashqni maqollarning qolgan mavzular bilan bogʻlab amalga oshirsak ham boʻladi. Masaalan: kasb-hunarga oid, hayvonlar haqidagi, mardlik va nomardlik, epchillik-chaqqonlik, yer haqida,

suv haqida, donolik va nodonlik, to‘kin-farovonlik, yetishmovchilik, ota-ona, farzand va (boshqa mavzular) haqidagi maqollar bilan ham amalga oshirish mumkin.

REFERENCES

1. Mirzaqulov T. Grammatika o‘qitishning lingvistik asoslari. –T.: O‘qituvchi, 1994. – 56 b.
2. Ne‘matov H., G‘ulomov A., Ziyodova T. O‘quvchilar so‘z boyligini oshirish. O‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanma. –T.: O‘qituvchi, 1996. – 125 b.
3. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 4-tom. –T.: O‘zME, 2004. – 445-b.
4. Hojiev A. Lingvistik terminlarning izohli lug‘ati. –T.: O‘qituvchi, 1985. – 65 bet.
5. www.Lex.uz
6. www.ziyonet.uz
7. www.bimm.uz

